

उपभोक्ता अधिकारसम्बन्धी पाठ्यक्रम

उद्देश्य

कक्षा : ८

१. उपभोक्ता अधिकारको परिचय दिन ।
२. उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था बताउन ।

कक्षा : ९

१. विश्वमा उपभोक्ता अधिकारको विकासक्रम बताउन ।
२. नेपाल उपभोक्ता अधिकारको विकासक्रम र वर्तमान अवस्था उल्लेख गर्न ।

कक्षा : १०

१. उपभोक्ताले अपनाउनुपर्ने सजगता उल्लेख गर्न ।
२. उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धी काम गर्ने निकाय र अधिकारीको पहिचान गर्न ।

विषयवस्तु

कक्षा : ८	कक्षा : ९	कक्षा : १०
१. उपभोक्ता अधिकारको परिचय	१. विश्वमा उपभोक्ता अधिकारको विकासक्रम	१. उपभोक्ताले अपनाउनुपर्ने सजगता
२. उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धी कानूनी प्रावधान	२. नेपालमा उपभोक्ता अधिकारको विकासक्रम र वर्तमान अवस्था	२. उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धी काम गर्ने निकाय र अधिकारीहरु

उपभोक्ता अधिकारसम्बन्धी नमूना पाठहरू

कक्षा : ८

पाठ शीर्षक: उपभोक्ता अधिकारको परिचय

१. उपभोक्ता र उपभोग्य वस्तु

कुनै पनि प्रकारका वस्तु वा सेवाको उपभोग वा प्रयोग गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई उपभोक्ता भनिन्छ । उपभोक्तालाई ग्राहक वा सेवाग्राही पनि भनिन्छ । त्यस्तै उपभोक्ताले उपभोग वा प्रयोग गर्ने वस्तुलाई उपभोग्य वस्तु भनिन्छ । उपभोक्ता हुनको लागि उपभोग्य वस्तु वा सेवा हुनु जरुरी हुन्छ । वस्तु वा सेवाको उत्पादक तथा विक्रेताका लागि उपभोक्ता नभई हुँदैन । उपभोक्ता नभएमा वस्तु तथा सेवाको विक्री कसलाई गर्ने ? त्यसैले कतिपय व्यापारीले ग्राहकको तूलना ईश्वरसंग गर्छन् ।

हामीले दैनिक रुपमा उपभोग गर्ने खाद्य पदार्थ, लुगा कपडा, औषधि, पुस्तक, पत्रपत्रिका आदिलाई उपभोग्य वस्तु भनिन्छ । कुनै कामको लागि शुल्क तिरेर वा निःशुल्क रुपमा उपलब्ध सल्लाह, परामर्श, श्रम सुविधा आदिलाई सेवा भनिन्छ । डाक्टर तथा नर्सबाट प्राप्त हुने सेवा तथा सल्लाह, वकिलबाट प्राप्त हुने सेवा तथा परामर्श, कार्यालयहरुबाट प्राप्त हुने विभिन्न प्रकारको सेवासुविधा, यातायात व्यवसायीबाट प्राप्त सेवासुविधा आदि सेवाका उदाहरणहरु हुन् ।

२. उपभोक्ताको अधिकार

वस्तु वा सेवाको सुरक्षित तरिकाले उपभोग तथा प्रयोग गर्न पाउनु नै उपभोक्ताको अधिकार हो । उपभोक्ताले आफूले उपभोग गर्न चाहेको वस्तु वा सेवा उपयुक्त समयमा, उचित मूल्यमा र गुणस्तरयुक्त रुपमा उपभोग तथा प्रयोग गर्न पाउनु पर्दछ । यसको लागि उपभोक्ता आफै पनि सचेत हुनु पर्दछ । कुनै पनि मालसामान खरिद गर्नु भन्दा पहिले सामान बनेको समय, उपभोग गर्ने म्याद, मूल्य, गुणस्तर आदिको बारेमा जानकारी लिनु पर्दछ । सेवा लिने क्रममा पनि सहि मूल्यमा उपयुक्त सेवा लिने तरिका बारे जानकारी हुनुपर्दछ । पूर्वजानकारी बिना सामानको खरिद गर्ने तथा सेवा लिने गरेमा ठगिने सम्भावना हुन्छ । यसरी बिना जानकारी खाद्यान्न तथा औषधिहरु उपभोग गर्दा स्वास्थ्यमा समेत नकारात्मक असर पर्न सक्दछ । हामीले उपभोक्ताको अधिकार केके छन् भन्ने कुरा पनि थाहा पाइराख्नु पर्छ । हाम्रो अधिकार हनन भएमा क्षतिपूर्ति पाउन र विक्रेतालाई सजाय दिलाउन उजुरी गर्ने ठाउँ तथा अधिकृत बारे समेत थाहा पाई राख्नु पर्छ ।

नेपालमा वि.सं. २०५४ मा उपभोक्ता संरक्षण ऐन बनेको थियो । उक्त ऐनले उपभोक्तालाई निम्नलिखित अधिकार प्रदान गरेको छ :

- **सुरक्षित हुने पाउने अधिकार** : जिउ, ज्यान, स्वास्थ्य तथा सम्पत्तिमा हानी नोक्सानी पुऱ्याउने उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको विक्री वितरणबाट सुरक्षित हुन पाउने अधिकार ।

- सुसूचित हुन पाउने अधिकार : अनुचित व्यापारिक क्रियाकलपाबाट जोगिनका लागि उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको मूल्य, परिमाण, शुद्धता, गुणस्तर आदिको सूचना तथा जानकारी पाउने अधिकार ।
- छनौट गर्न पाउने अधिकार : प्रतिस्पर्धात्मक मूल्यमा उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको छनौट गर्ने अवसर पाउने अधिकार ।
- सुनुवाईको अधिकार : उपभोक्ताको हक हित संरक्षणका सम्बन्धमा उपयुक्त निकायबाट सुनुवाई हुन्छ भन्ने कुरामा विश्वास हुने अधिकार
- क्षतिपूर्तिको अधिकार : अनुचित व्यापारिक क्रियाकलपाबाट उपभोक्ताहरुमा हुने शोषण तथा मर्काका विरुद्ध सुनुवाई पछि क्षतिपूर्ति पाउने अधिकार ।
- उपभोक्ता शिक्षाको अधिकार : उपभोक्ता हक अधिकारका साथै उपभोग्य वस्तु वा सेवाबारे औपचारिक वा अनौपचारिक शिक्षा पाउने अधिकार ।

क्रियाकलाप

१. निम्नलिखित प्रश्नका उत्तर दिनुहोस् ।

- (क) उपभोक्ता भनेको के हो ?
- (ख) उपभोक्तालाई ईश्वरसंग तूलना गर्नुका कारण के हो ?
- (ग) वस्तु र सेवाभिन्न केके पछिन ? सूचि बनाउनुहोस् ।
- (घ) उपभोक्ता अधिकारलाई आफ्नो भाषामा परिभाषित गर्नुहोस् ।
- (ङ) उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४ ले व्यवस्था गरेका उपभोक्ता अधिकारहरु उल्लेख गर्नुहोस् ।

२. तीन तीन जनाको समूहमा विभाजित भई एकजना उपभोक्ता, एकजना व्यापारी र एकजना सामान उत्पादकको रूपमा उपभोक्ता अधिकारमा कसको दायित्व र जिम्मेवारी केके हुने भन्ने विषयमा अभिनय गर्नुहोस् ।

३. नजिकैको कुनै एउटा पसलमा गई प्याकिड गरिएको सामग्री लिई निम्नलिखित कुराहरु भएनभएको हेर्नुहोस् र टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

- सामानको नाम :
- सामान बनाउने कम्पनीको नाम :
- सामान बनेको स्थान :
- सामान बनेको मिति :
- सामान प्रयोगमा ल्याउन सकिने मिति :
- सामानको गुणस्तर चिन्ह भए नभएको व्यहोरा :
- सामान किन्दा ग्यारेन्टी तथा वारेन्टीको व्यवस्था भए नभएको जानकारी :
- सामानको विक्रि मूल्य :

४. पाठमा दिइएको मुख्य मुख्य विषयवस्तु नछुटाई सारांश तयार गर्नुहोस् ।

कक्षा ९

पाठ शीर्षक : उपभोक्ता अधिकारको विकासक्रम

पहिले पहिले धेरैजसो उपभोग्य वस्तुहरू आफै उत्पादन गर्ने चलन थियो । त्यसैले वस्तु वा सेवाका उत्पादक तथा विक्रेताहरूले उपभोक्ताप्रति जिम्मेवार बन्ने चलन थिएन । पछिल्लो समयमा एउटै व्यक्तिले आफूलाई आवश्यक पर्ने वस्तु वा सेवाहरू अन्य व्यक्ति वा संस्थाबाट पनि लिने चलन बढ्दै गयो यसका साथै उपभोक्ताहरू ठगिने अवस्था पनि बढ्दै गयो । सर्वप्रथम सन् १९६२ मार्च १५ मा संयुक्त राज्य अमेरिकाका तत्कालिन राष्ट्रपति जोन एफ केनेडीले उपभोक्तालाई चार प्रकारका अधिकार दिने घोषणा गरे । ती अधिकारहरू निम्नलिखित थिए :

- बजारबाट वस्तु वा सेवा छनौट गर्न पाउने अधिकार
- वस्तु वा सेवाको बारेमा सूचना पाउने अधिकार
- वस्तु वा सेवाको सुरक्षित तरिकाले उपभोग गर्न पाउने अधिकार
- वस्तु वा सेवाको उपभोगको क्रममा मर्का परेमा सुनुवाई गरिने अधिकार

यसरी पहिलो पटक उपभोक्ता अधिकारको घोषणा भएको दिन मार्च १५ लाई अहिले प्रत्येक वर्ष विश्व उपभोक्ता अधिकार दिवसको रूपमा मनाइन्छ । त्यसपछि यूरोपीय मुलुकहरूमा पनि उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धी कानूनहरू बन्न शुरु भयो । संयुक्त राष्ट्र संघको सन् १९८५ मा सम्पन्न साधारणसभाबाट प्रत्येक सदस्य राष्ट्रले उपभोक्ता हकहितमा काम गर्नुपर्ने गरी निर्देशनहरू जारी भयो । उक्त निर्देशनमा निम्नलिखित आठ वटा कुराहरू समावेश गरिएको थियो :

- उपभोक्तालाई बजारबाट सुरक्षित गर्नुपर्ने ।
- उपभोक्ताको आर्थिक हितलाई संरक्षण गर्नुपर्ने ।
- प्रत्येक वस्तु र सेवामा सुरक्षाको मापदण्ड तोक्नुपर्ने ।
- बजारमा पाइने प्रत्येक वस्तु र सेवा गुणस्तरयुक्त हुनुपर्ने ।
- उपभोक्तालाई मर्का परेमा कानूनी उपचार पाउने निकायको स्थापना गर्नुपर्ने ।
- खाद्यान्न, पानी र औषधी जस्ता आवश्यक वस्तुमा प्रत्येक नागरिकलाई सुलभ रूपमा पहुँच पुऱ्याउने विशेष कार्यक्रम ल्याउनुपर्ने ।
- कुनै वस्तु तथा सेवाको उपभोग गर्दा उपभोक्तालाई नोक्सान पुगेमा त्यस विरुद्ध क्षतिपूर्ति पाउनु पर्ने ।

नेपालमा उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धमा कहिले देखि सचेतना आयो भन्नेबारे प्रष्ट रूपमा अभिलेखहरू पाइन्न । नेपालमा धेरैपछि सम्म पनि आफूलाई आवश्यक पर्ने वस्तु

आफै उत्पादन गर्ने चलन भएकाले उपभोक्ता अधिकार बारे सचेत हुन थालिएको धेरै भएको छैन । अनौपचारिक रूपमा विशेष गरेर शहरी परिवेशमा उपभोक्ता अधिकारको चर्चा पहिले देखि नै भएपनि यसले औपचारिक रूपमा कानूनी मान्यता वि.सं. २०५४ मा मात्र पाएको हो । नेपालले उपभोक्ताहरूको हक अधिकार संरक्षणका लागि उपभोक्ता संरक्षण ऐन २०५४ र उपभोक्ता संरक्षण नियमावली २०५६ लागू गरेको छ । यी ऐन, नियममा उपभोक्ता अधिकार संरक्षण गर्ने, बजारमा हुने अनुचित व्यापारिक क्रियाकलाप नियन्त्रण गर्ने, उपभोक्तालाई हुने हानी नोक्सानी परेमा क्षतिपूर्ति पाउने व्यवस्था जस्ता विषयहरू समावेश गरिएका छन् ।

नेपालमा उपभोक्ताहरूमा चेतना फैलाउन र यस सम्बन्धमा सरकारलाई सचेत बनाइराख्न नागरिकहरूको तर्फबाट उपभोक्ता संरक्षण गर्न संस्थाहरू गठन भएका छन् । यसले आफ्नो उद्देश्य अनुरूपको केहि काम गर्दै आएको छ । यी संस्थाहरूले ऐन नियममा उल्लेख भएअनुसारका प्रावधान कार्यान्वयनमा ल्याउन सरकारलाई ध्यानाकर्षण गर्ने, उपभोक्ताहरूलाई सचेत रहन विभिन्न प्रचार प्रसार अभियान सञ्चालन गर्ने आदि कार्यहरू गर्दै आएका छन् । तर अझै अपेक्षा अनुसार उपभोक्ताहरूको हकहित संरक्षण सम्बन्धी काम गर्न जागरुकता आएको छैन ।

क्रियाकलाप

१. निम्नलिखित प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

- (क) पहिला पहिला उपभोक्ता अधिकारका आवश्यकता किन महसुस नगरिएको हो ?
- (ख) उपभोक्ता अधिकारको बारेमा सर्वप्रथम कहिले र कसले घोषणा गरे ?
- (ग) सर्वप्रथम संयुक्त राज्य अमेरिकामा उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धमा व्यवस्था भएका चार अधिकारहरू केके थिए ?
- (घ) संयुक्त राष्ट्रसंघले उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धमा जारी निर्देशनमा उल्लेखित कुराहरू लेख्नुहोस् ?
- (ङ) नेपालमा उपभोक्ता अधिकारको विकासक्रम र वर्तमान अवस्था बारे वर्णन गर्नुहोस् ।

२. संयुक्त राष्ट्र संघले उपभोक्ता अधिकार सम्बन्धमा जारी गरेको निर्देशन र नेपालमा उपभोक्ता संरक्षण ऐन नियममा उल्लेख भएका कुराहरू कार्यान्वयनमा आएको पाउनु भएको छ, छैन ? छैन भने यसको कार्यान्वयनमा कसको केके भूमिका हुनपर्छ ? समूहमा छलफल गरी लेख्नुहोस् र प्रस्तुत गर्नुहोस् । भूमिका उल्लेख गर्दा निम्नलिखित पक्ष छुटाउनु हुँदैन ।

- विद्यार्थीको रूपमा आफ्नो भूमिका
- वस्तु तथा सेवा उत्पादकको भूमिका
- व्यापारीको भूमिका
- उपभोक्ताको भूमिका
- सरकारको भूमिका
- नागरिक समाजको भूमिका
- विभिन्न उपभोक्ता संघसंस्थाहरूको भूमिका आदि ।

३. यस पाठका मुख्य विषयवस्तुहरू नछुटाई सारांश तयार गर्नुहोस् ।

कक्षा १०

पाठ शीर्षक : उपभोक्ता सचेतना

उपभोक्ता अधिकारको लागि उपभोक्ताहरु नै पहिला आफै सचेत हुनु पर्छ । उपभोक्ता आफै सजग भएमा सेवा तथा वस्तुको खरिद गर्दा ठगिनबाट बच्न सक्छ । बजारमा विक्रिवितरण गर्न नपाइने गुणस्तरहीन वस्तुहरु फेला परेमा कारवाही गर्ने निकायमा जानकारी गराउने दायित्व उपभोक्ताको हो । वस्तु वा सेवाको उपभोग गर्दा हानी नोक्सानी भएमा त्यसको क्षतिपूर्तिका लागि उजुरी गर्ने दायित्व उपभोक्ता वर्गकै हो । वस्तु उत्पादकले कुनै पनि वस्तुको उत्पादन गरी बजारमा पठाउँदा निश्चित मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्दछ । उक्त मापदण्ड अनुरूप भएनभएको उपभोक्ताले पत्ता लगाई, मापदण्ड अनुरूप नभएमा कारवाही गर्ने निकायमा जानकारी गराउनुपर्दछ । सरकारी क्षेत्रबाट समय समयमा उत्पादक कम्पनी तथा बजारमा विक्रि वितरण भएको वस्तु/सेवाको मूल्य/गुणस्तर बारे अनुगमन गरी उपभोक्ताको हक अधिकार संरक्षण गर्न सक्य हुनुपर्छ ।

वस्तु उत्पादक कम्पनीहरुले निम्न लिखित मापदण्ड पूरा गर्नुपर्छ :

- उत्पादकको नाम, ठेगाना र उद्योग दर्ता नम्बर उत्पादित वस्तुमा उल्लेख गरेको हुनुपर्ने ।
- खाद्य पदार्थ र औषधि जस्ता वस्तुमा उक्त वस्तुको मिश्रण, परिमाण र तौल उल्लेख भएको हुनुपर्ने ।
- गुणस्तर निर्धारण भएको वस्तुमा गुणस्तर चिन्ह राखिएको हुनुपर्ने ।
- वस्तु उपभोग गर्ने तरिका उल्लेख भएको हुनुपर्ने ।
- वस्तुको उपभोग गर्दा हुन सक्ने प्रभाव उल्लेख हुनुपर्ने ।
- वस्तुको मूल्य, ब्याच नम्बर, उत्पादन मिति र उपभोग गर्ने म्याद सकिने मिति उल्लेख भएको हुनुपर्ने ।
- जल्ने र टुटफुट हुन सक्ने वस्तुको सुरक्षाको लागि अपनाउनुपर्ने सूचना उल्लेख गरिएको हुनुपर्ने ।
- एक प्रकारको खाद्य पदार्थमा अन्य प्रकारको वा कम गुणस्तरको खाद्य पदार्थ तथा अखाद्य पदार्थ मिसावट गर्न नपाइने ।

वस्तु तथा सेवा विक्रेताले ध्यान दिनु पर्ने पक्षहरु :

- अनुचित व्यापारिक क्रियाकलाप गर्न हुदैन । साथै वस्तु वा सेवाको वास्तविक गुणस्तर, नापतौल, मूल्य आदि ढाँटेर वा भुक्त्याएर विक्रिवितरण गर्न पाइदैन ।

- एकाधिकारपूर्ण व्यापारिक क्रियाकलाप गर्नु हुँदैन । एउटै वा एकैकिसिमको वस्तु वा सेवा दिने व्यक्ति तथा कम्पनी मात्र मिलेर बजारमा एकाधिकार जमाउने, अरुको उत्पादनलाई बजार प्रवेशमा रोक लगाउने, समूहहरू मिली महङ्गो मूल्य निर्धारण गर्ने, वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति र गुणस्तर घटाउने आदि जस्ता क्रियाकलाप गर्न पाइँदैन ।
- निषेधित तथा नियन्त्रित क्रियाकलाप गर्नु हुँदैन । कुनै पनि व्यक्ति, कम्पनी तथा संघसंस्थाले ऐन नियमले वस्तु वा सेवाको उत्पादक, ढुवानीकर्ता र विक्रेताले गर्न नहुने भनी उल्लेख गरेको काम कारवाही गर्न हुँदैन ।
- थोक तथा खुद्रा विक्रेताहरूले मालसामान बेचेको विल अनिवार्य रूपमा दिनुपर्दछ ।
- उपभोग्य मिति उल्लेख नभएका वस्तुहरू विक्री गर्नु हुँदैन ।

माथि उल्लेखित गर्न नहुने क्रियाकलाप गरेमा त्यस्ता व्यक्ति, समूह, कम्पनी र संघसंस्थालाई कानून बमोजिम सजायको व्यवस्था गरिएको छ । गुणस्तर प्रमाण चिन्ह प्रदान गर्ने कार्य नापतौल तथा गुण नियन्त्रण विभागले, खाद्यान्नमा मिसावट बारे खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागले जाँच गर्ने गर्छ । वाणिज्य विभागले उपभोक्ता हकको लागि सबै सरकारी निकाय, उपभोक्ता संस्था, संचारकर्मीहरूको सहयोग लिई बजार अनुगमन तथा सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ । तर उपभोक्ता स्वयं जागरुक हुनु अपरिहार्य रहेको छ ।

कानून कार्यान्वयन गर्ने निकाय र अधिकारीहरू

उपभोक्ता संरक्षण सम्बन्धी कानूनको उल्लंघन गर्ने वा गर्न लगाउने व्यक्ति, संस्था वा व्यापारिक निकाय जो सुकै भएपनि त्यस्ता व्यक्ति वा संस्थालाई कानून अनुसार सजाय हुन्छ। कानूनले गर्न नहुने भनी तोकेको क्रियाकलाप गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई कसूरको मात्रा हेरी कानूनले तोके बमोजिमको दण्ड जरिवाना र जेल सजाय समेत हुन सक्दछ।

उपभोक्तालाई मर्का परेको विषयमा उजूरी सुन्ने र ऐन नियम अनुसार कारवाही गर्ने विभिन्न सरकारी संघसंस्थाहरू रहेका छन्। गुणस्तर तथा नापतौल, औषधिको निर्माण र प्रयोग एवं खाद्यान्न लगायतका वस्तुको शुद्धता र स्वच्छताका विषयमा उपभोक्ताले मर्का पर्नासाथ तत्कालै उजूरी गर्न सक्ने व्यवस्था छ। त्यसका लागि हरेक जिल्लामा प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई जिल्लाको अनुगमन गर्ने प्रमुख व्यक्तिका रूपमा तोकिएको छ। त्यस्तै हरेक जिल्लामा निरीक्षण अधिकृत र केही जिल्लामा बजार संरक्षण अधिकृत समेत रहेका छन्। त्यस्तै उपभोक्ता संस्थाका स्थानीय प्रतिनिधि मार्फत पनि आफ्नो उजूरी सम्बन्धित निकायमा पठाउन सकिन्छ।

कुनै पनि वस्तुको उत्पादक वा विक्रेताले विक्री गरेको वस्तु वा सेवाबाट कुनै उपभोक्तालाई हानी नोक्सानी भएमा त्यस बापत सम्बन्धित उपभोक्तालाई क्षतिपूर्ति दिलाउन हरेक जिल्लामा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा क्षतिपूर्ति समितिको व्यवस्था गरिएको छ। उपभोक्ताले आफूलाई हानी नोक्सानी भएको प्रमाण सहित ३५ दिनभित्र उक्त समितिमा उजूरी गरेमा सो समितिले क्षतिपूर्तिको कारवाही अगाडि बढाउँछ।

क्रियाकलाप

१. निम्नलिखित प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस्।
 - (क) उपभोक्ता अधिकारको लागि किन उपभोक्ता नै सचेत हुनुपर्छ ?
 - (ख) उपभोक्ता अधिकार संरक्षणका लागि उपभोक्ता सचेत हुँदा हुने फाइदा र सचेत तहुँदा हुने बेफाइदा लेख्नुहोस्।
 - (ग) वस्तु उत्पादक कम्पनीले वस्तु उत्पादन गरी बजारमा पठाउँदा पूरा गर्नुपर्ने मापदण्डहरू के के हुन् ?
 - (घ) वस्तु तथा सेवा विक्रेताले के के कुरा गर्नु हुँदैन ?
 - (ङ) उपभोक्ताको अधिकार हनन भएमा कहाँ कहाँ गएर के के गर्नुपर्छ ?
२. आफू रहेके ठाउँको बजारको क्रियाकलाप अवलोकन गरी उपभोक्ताको अधिकारको अवस्था पत्ता लगाई त्यसको बारेमा कुनै पत्रिकाको लागि समाचारको नमूना तयार पार्नुहोस्।
३. मानौं, तपाईंले कुनै उत्पादक कम्पनीको सामान खरिद गरी तपाईंलाई हानी नोक्सानी भयो। तपाईंलाई पुगेको नोक्सानीको विवरण खुलाई क्षतिपूर्तिको लागि प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा रहेको जिल्ला क्षतिपूर्ति समितिलाई दिने उजूरीको नमूना तयार पार्नुहोस्।